

Универзитет Сингидунум,
Факултет за медије и комуникације, Београд

DOI 10.5937/kultura1962257M

УДК 069.01

069:316.77

оригиналан научни рад

НОВИ МУЗЕЈ ПРЕД СТАРИМ ДИЛЕМАМА

Сажетак: Појам нови музеј је у употребу ушао крајем 20. века, праћен новом музеологијом, у којој су се критички испитивали темељи на којима је почивао традиционални музеј. У концепцији новог музеја његова предложена друштвено-политичка улога је музејске стручњаке ставила пред нове изазове, најпре програмском променом фокуса са предмета на човека, а затим и увођењем посетиоца, конзумента музејског производа, у процес музеализације, односно, креирања музејског садржаја. У раду представљамо концепт новог музеја кроз призму његових темељних концепата, а затим кроз призму појмова садржаних у ICOM-овој публикацији Кључни појмови музеологије: музеј, музеалија, музеализација, менаџмент, музеалност, музеологија, музеографија. Иако се у овој публикацији препознају критички тонови у заговарању ревизије музеја, учожавамо и значајну уздржаност као одраз кризе институције музеја.

Кључне речи: музеј, музеалија, музеализација, музејски менаџмент, музеалност, музеологија, музеографија

Музеј је, као институција, током своје историје непрестано пролазио кроз промене изазиване различитим друштвено-политичким факторима или концептуалним дилемама.¹ Данас је суочен и са нужним преиспитивањем неопходности свог постојања схваћеног у традиционалном смислу речи услед превласти виртуелних музеја, нових технологија и медија који своју ефемерну природу супротстављају традиционалном, опипљивом, предмету носиоцу информација и његовом музејском контексту. Стога, уколико разумемо

---

¹ Рад је реализован на пројекту *Модернизација западног Балкана*, ОИ 177009, финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

вековна гибања и престојавања премиса на којима почива ова институција осетљива за промене општих друштвених и технолошких трендова, појам *нови музеј* не би требало да нам буде нов. Њега је, разуме се, пратила и нова филозофија баштињења, музеализације, музеографије, нова филозофија презентације и едисије, обједињене у новој музеологији. Или је он пратио њих.²

Музеј какав познајемо данас је релативно млад феномен, иако је као снажан чувар баштине, произвођач знања, или израз богатства и укуса (појединца, друштва) стар готово колико и наша цивилизација. Од самих зачетака га карактерише научно-истраживачка улога, па чак и онда када се истицао репрезентативношћу својих збирки, јер је музеј био и остао идеја и место које човеку треба да помогне да што потпуније разуме самог себе и свет у коме живи, без обзира на то да ли се радило о компендијумима знања, односно књигама које су у свом наслову носиле *музеј*, или о збиркама различитих предмета, или, пак, о музејским институцијама. Значајна је чињеница да је историја музеја постала привлачна истраживачка тема током последње четвртине 20. века, када се појавила идеја новог музеја и нове музеологије, његове теоријски засноване пратиље.³ Појам *нови музеј* је комплексан барем колико и појам *нова музеологија* препуна антагонистичких тонова, настала као последица реакције на традиционалну музејску праксу за коју се тврди да

-
- 2 Starn, R. (2005) A Historian's Brief Guide to New Museum Studies, *The American Historical Review* 110 (1), pp. 68-98; Marstine, J. ed. (2006) *New Museum Theory and Practice. An Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd; Gavrilović, Lj. (2011) *Muzeji i granice moći*, Beograd: Čigoja štampa; Dalle Vacche, A. ed. (2012) *Film, Art, New Media: Museum without Walls?*, New York: Palgrave Macmillan; Kidd, J. (2014) *Museums in the New Mediascape. Transmedia, Participation, Ethics*, Farnham – Burlington, VT, Ashgate; Makdonald, Š. ur. (2014) *Vodič kroz muzejske studije*, Beograd: Сlio; Милосављевић-Аулт, А. (2014) *Нова музеологија као чињеница савремености*, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развика, стр. 11-37; Спасојевић, Б. (2014) *Малро и Делаш*. Један разговор о музеју, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развика, стр. 55-68; Маргиновић, Д. (2014) *Сталне поставке у функцији трансформисања музеја у Србији*, *Култура* бр. 144, Београд, Завод за проучавање културног развика, стр. 69-93; Gray, C. (2015) *The Politics of Museums*, Houndmills – New York: Palgrave Macmillan Ltd; Zhiljaev, A. ed. (2015) *Avant-Garde Museology*, University of Minnesota Press – eflux, Inc; Pollock, G. and Zemans, J. eds. (2007) *Museums After Modernism. Strategies of Engagement*, Malden, MA: Blackwell.
- 3 Vergo, P. ed. (1989) *The New Museology*, London: Reaktion Books; Hooper-Greenhill, E. (1992) *Museums and the Shaping of Knowledge*, London: Routledge; Witcomb, A. (2003) *Re-Imagining the Museum. Beyond the Mausoleum*, London: Routledge; Ambrose, T. and Paine, C. (2006) *Museum Basics*, London: Routledge, p. 8; Milosavljević-Ault, нав. дело; Makdonald, Š. нав. дело, стр. 461-545.
-

је на умору, превазиђена, трома и недовољно ангажована у савременом друштву коме је потребан музеј као место на / у коме ће се огледати друштвене различитости, едуковати најшири друштвени слојеви, добијати одговори на актуелне друштвене проблеме, и слично. Ради се, свакако, о промени парадигме: док се традиционалној музејској пракси замерало да је у центар пажње ставила фетишизован (*музејски предмет*), концепција новог музеја, нове музеологије и музеографије ставља у центар фокуса *човека*,⁴ истраживања се одвијају око *теме*, за разлику од доминантне усредсређености на *предмет* у традиционалном музеју. А, теме се тичу колективне меморије и савремених потреба заједнице. Тиме се постиже да музеј буде користан у решавању проблема садашњице – упућујући, на темељу историјског искуства (које се, дакле, не одбацује, већ интегрише у стварност), на могуће стратегије одговора на текућа питања (расне или националне нетрпељивости, економске кризе, и слично). Едукативна улога музеја у животу заједнице и појединца никако није нова и сеже у далеку прошлост, и као јасан исказ је можемо пратити унатраг барем до 18. века,⁵ но према концепту новог музеја, та улога није научна у ужем смислу речи, већ је, сугерисали бисмо, уколико термин није прејак – *информативна*. Осетљивост за неопходне промене у музејској делатности су програмски дефинисане већ од 1946. године, када је основан ИСОМ који је усклађивао своју дефиницију музеја са општедруштвеним токовима и трендовима, незнатно или у значајнијој мери, зависно од прилика, али је сама срж дефиниције увек присутна и актуелна, и одговара концепту већине музејских институција (чланица Савета):

„Музеј је некомерцијална, стална установа у служби друштва и његовог развоја, отворена јавности, која сакупља, чува, истражује, објављује и излаже материјална сведочанства о људима и њиховој околини ради проучавања, образовања и естетског доживљаја. Наведена дефиниција музеја примењује се без обзира на природу управног

4 Ross, M. (2004) *Interpreting the New Museology, Museum and Society* 2 (2), pp. 84-103; Krivošejev, V. (2009) *Muzeji, publika, marketing – stalne muzejske postavke i Njegova Visost Posetilac*, Valjevo: Narodni muzej Valjevo; Krivošejev, V. (2012) *Muzeji, menadžment, turizam – ka savremenom muzeju, od teorije do prakse*, Valjevo: Narodni muzej Valjevo; Anderson, G. ed. (2012) *Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*, Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

5 Poulot, D. (1988) *The Birth of Heritage: 'le Moment Guizot'*, *Oxford Art Journal* 11 (2), pp. 40-56; Hooper-Greenhill, нав. дело; Milosavljević-Ault, A. *Muzejski predmet i njegova rečitost u pandechnion-u renesansne i savremene muzejske prakse*, u: *Muzeologija, nova muzeologija i nauka o baštini*, priredila Milosavljević-Ault, A. (2013), Beograd: Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta, str. 133-148.

тела, територијалну и функционалну структуру или оријентацију збирки одређене установе. Уз установе које су дефинисане као 'музеји' ова дефиниција под музејима подразумева следеће: природне, археолошке и етнографске споменике и налазишта, као и историјске споменике и налазишта музејског карактера који сакупљају, чувају и објављују материјална сведочанства о људима и њиховој околини; установе које садрже збирке и излажу живе примерке биљака и животиња, као што су ботанички и зоолошки вртови, акваријуми и виваријуми; научне центре и планетаријуме; конзерваторске заводе и изложбене галерије у сталном саставу библиотека и архивских центара; природне резервате; друге установе за које извршни савет, на основу консултација са Саветодавним комитетом, буде сматрао да имају неке или све карактеристике музеја, или да помажу музејима и професионалним радницима у музеолошком истраживању, образовању или делатности."⁶

Наравно, сама чињеница да се наведена дефиниција односи на чланице ICOM-а, имплицира постојање неких другачијих дефиниција, попут британске или америчке музејске асоцијације. Наводимо их да бисмо потврдили тезу о промени парадигме, те да се заговорници новог музеја (и нове музеологије) воде признатим различитостима у националним, локалним, приликама.⁷ Дефиниција *Британске асоцијације музеја* гласи: „Музеј је институција која сакупља, документује, чува, излаже и тумачи материјална сведочанства и информације о њима ради јавног добра.“, праћена појашњењем свих појмова садржаних у дефиницији: *институција* – имплицира постојање формалне установе која има дугорочну сврху; *сакупља* – у себи сажима све облике аквизиције; *документује* – наглашава неопходност бележења информација и сазнања о музеалији, као и њихово чување; *чува* – означава све врсте физичког очувања музеалије: конзервацију, рестаурацију, као и физичку безбедност; *излаже* – овај појам потврђује очекивање посетилаца да ће моћи да виде барем репрезентативни избор предмета који се чувају у музејским збиркама; *тумачи* – односи се на различите области делатности музеја од изложбе, образовања, истраживања до публикације; *материјално* – појам који указује на физичко, опипљиво постојање предмета (музеалија); *сведочанство* – појам који гарантује аутентичност материјалног;

---

6 ICOM-ов *Кодекс професионалне етике*, издање Музејског друштва Србије, доступан на: <http://www.mdsrbija.org/2016/wp-content/uploads/2016/08/ICOM-ov-kodeks.pdf>.

7 Ambrose, T. and Paine, C. (2006), нав. дело, стр. 7-8.

информација – знање које спречава да се музејски предмет схвати само као нека врста куриозитета; подразумева забелешке свих знања која се тичу историје предмета, начина аквизиције и његовог места у музејској збирци, или свеукупних односа у новоконтекстуализованој стварности (његове употребе); *ради јавног добра* – имплицира отвореност; одражава *тренутни* став да музеји служе друштву. *Америчка асоцијација музеја* је донела своју дефиницију музеја, по којој је музеј непрофитна установа која *не постоји првенствено* зарад приређивања повремених изложби, изузета од пореза, отворена за јавност и постоји ради јавног интереса, са циљем да „чува и очува, изучава, тумачи, сакупља и излаже јавности зарад њене инструкције и ужитка предмете и примерке од едукативне и културне вредности, укључујући уметничке, научне (живе или неживе), историјске и технолошке.”⁸

Концепт новог музеја дугује најпре порасту броја музеја у свету током друге половине 20. века и проширењу поља деловања музеја у доба глобализације и дигиталног окружења, мултикултуралности, покрету за еманципацију и инклузију домородачких заједница и маргинализованих група, променама у уметничким праксама које пред музеј непрестано постављају нове захтеве за евалуацију и презентацију, тенденцијама на макрополитичком плану да се ревидира институционализована историја, све већем значају приватних финансијских фондова, децентрализацији музејских служби у развијеним земљама, питањима како, и да ли уопште, локални и регионални музеји могу да допринесу побољшању услова живота, и слично. Све ово је музејске стручњаке ставило пред нове изазове и преиспитивање традиционалног, европског, репрезентативног и научног модела. Одговор је требало да донесе нова музеологија, која је представљала идеју о музеју који ће заиста бити у служби општег друштвеног развоја као једном од најсавршенијих средстава трансформације друштва, резултирајући тежњом да се у рад установа заштите наслеђа уведе што већи број актера, сажетом у концепцији интегралне баштине и њеном изданку *социомузеологији*.⁹

---

8 Исто, стр. 8.

9 Hauenschild, A. (1988) *Claims and Reality of New Museology, Case Studies in Canada, the United States and Mexico*, Ph. D. Dissertation. <http://museumstudies.si.edu/claims2000.htm>(преузето 23. 04. 2014.), pp. 8-45; Vergo, P. (1989), нав. дело; Assuncao dos Santos, P. (2010), нав. дело; Милосављевић-Аулт, А. (2014) Кустос или куратор за 21. век. Један поглед полемичког тона, *Крушевачки зборник* 16, Крушевац, Народни музеј, стр. 63-70; Makdonald, Š. нав. дело.

Идеја о смрти музеја, његовој гвозденој завеси отвореној само за коношере, о потрошености значења недостатних за нове генерације, свакако, није нова. Припадници историјских авангарди, од футуриста до уметника руске авангарде, су одбацили вредности западне грађанске културе видевши њихове одразе баш у музејским оквирима.¹⁰ У новије, информатичко, доба дошло је до укидања статуса фетиша првенствено уметничког предмета чију је комплексност сада требало доводити у везу са ширим друштвеним контекстима.¹¹ Музеј се мења(о) – упркос утиску тромости који одаје – у складу са друштвеним околностима и потребама, са изазовима које је донело и оснивање антрополошких музеја у земљама Трећег Света, у који су се мигољили из традиционалних европских модела. За разлику од музејских сведочанстава прошлости, овде су се поставила питања презентације материјалних сведочанстава древних и још увек живих култура,¹² свакако комбинована са критиком музејског рада у случајевима излагања савремене уметности која је довела у питање и свемоћ кустоса, доминацију ликовних уметности, естетско уживање као суштински критеријум вредности предмета, и апсолутну превласт предмета над животом.¹³ Но, нови музеј није требало да представља *алтернативу* установљеном поретку ствари већ *додатак који отвара нове димензије*, уз очување научне димензије музејског рада, објективност и уважавање документарне вредности музејског предмета, чиме се избегава његова злоупотреба, на коју се указује у стриктном језику ИСОМ-овог *Кодекса*. Знање је, напokon, крајњи производ музејског рада, који се пласира и комуницира јавности било на музејској изложби, било у штампаној музејској публикацији.¹⁴

10 Zhiljaev, A. (2015), нав. дело, стр. 38-56.

11 Vergo, P. нав. дело, стр. 41-59; Milosavljević-Ault A. *Muzejski predmet i njegova rečitost*, Попадић, М. (2014) Исходи нове музеологије или како је романописац постао музеолог, *Култура* бр. 144, Београд, Завод за проучавање културног развитака, стр. 128-143.

12 Hurt, D. (1978) *Agricultural Museums: A New Frontier for the Social Sciences*, *The History Teacher* II (3), pp. 367-375; Hauenschild, A. нав. дело, стр. 6-7; Lattanzi, V. (2008) 'Teste parlanti' e finzioni interpretative: etnografia, audiovisivi, musei, *La Ricerca Folklorica* 57, pp. 93-99; Gimenez-Cassino, E. (2010) Who am I? An Identity in Crisis. Identity in the New Museologies and the Role of the Museum Professional, *Cadernos de Sociomuseologia – Sociomuseologia* III (37), pp. 25-41.

13 Tucker, M. (1978) *The New Museum: A Forum for Dialogue, Controversy, and Visual Provocation*, *Art Journal* 37 (3), pp. 241-244; Smith, T. (2012) *Thinking Contemporary Curating*, New York: Independent Curators International (ICI).

14 Булатовић, Д. (2006) Музеологија и/као херменеутика. *Гласник Народног музеја Црне Горе* 2, стр. 111-120; Milosavljević-Ault A. *Kustos ili kurator za 21. vek*.

Нови музеј је дефинисан социјално релевантним циљевима и основним принципима, и његов рад као едукативне институције је усмерен ка стварању свести популације о њеном идентитету, помажући јој да дефинише своју стварност. Јер, музеј може да помогне да се замисли прошлост, али и будућност, па и социјални проблеми уопште¹⁵ и да активно учествује у процесу препознавања онога што чини саставни део амбијента у коме се живи да би се остварило право на сопствени локални и регионални идентитет.¹⁶ Дневнополитички аспект, рекли бисмо, деловања музеја у новој музејској пракси, јесте допринос формирању свести популације о њеним суседима или региону уопште, па и не чуди идеја да је музеј место које може и мора да буде огледало питања која појединци и друштвене групе постављају сами себи, и то чак не да би дали одговоре, већ да би открили и дефинисали проблеме, указали на алтернативе и понудили материјал и информације који им могу бити од користи у том процесу.¹⁷ Отуд, улога новог музеја јесте да утиче на интегрални развој једног региона и његове популације, што је, узгред, појам који фигурира у документима које на увид стручне јавности даје ICOM, али поново, чини нам се, у кључу стриктно научно-образовне улоге музеја (оног просветитељског заостатка). Подразумева се да наведена улога оријентише нови музеј ка локалним условима и специфичним интересима и потребама локалне заједнице, и та окренутост локалној заједници је пред нови музеј поставила захтев за идентификацију потенцијалне публике, при чему је у игру ушао и основни принцип нове музеологије: принцип територијалности. Нови музеј се, идеално, односи на јасно одређену територију и њену популацију, које су дефинисане културним и природним границама и у томе лежи његов значај за локалну публику. А, да би се очувао експериментални карактер и одржала највећа могућа отвореност за непрестано променљиву стварност, нови музеј треба да буде динамичан и да тежи ниском степену институционализације, те ни његова просторна и организациона структура нису

---

15 Hauenschild, A. нав. дело, стр. 8-15; Vergo, P. нав. дело.

16 Maure, M-A. (1985) *Identité, écologie, participation: Nouveaux musées, nouvelle muséologie*, *Musées* 8 (1), p. 21; Autry, R. (2013) The Political economy of memory: the challenges of representing national conflict at 'identity-driven' museums. *Theory and Society*, 42 (1), pp. 57-80; Makdonald, Š. нав. дело, стр. 225-318.

17 Shannan Peckham, R. (2003) *Rethinking Heritage: Cultures and Politics in Europe*, London: I.B. Tauris Publishers; Smith, L. (2006) *Uses of Heritage*. London: Routledge; Gavrilović Lj, нав. дело; O'Neill, P. (2012) *The Culture of Curating and the Curating of Culture(s)*, Cambridge, MA; Scott, C. ed. (2013) *Museums and Public Value. Creating Sustainable Futures*, Surrey, England – Burlington, VT: Ashgate Publ. Ltd.

фиксирание.¹⁸ Нижи степен традиционалне институционалне организације новог музеја одразио се и на децентрализовану просторну структуру, за разлику од традиционалног музеја у коме су активности ограничене зидовима музејског здања: потребно је изаћи у амбијенте који не одговарају музејским условима, дакле проширити музеј кроз целу једну географску област, организовати излете у немудејске амбијенте, приређивати изложбе за запостављану и маргинализовану публику, улазити у породичне домове, болнице, фабрике, и слично. Услед тог просторног разграђавања и подељености, о новом музеју се говори и као о *фрагментираним* музеју.¹⁹ У овоме, наравно, препознајемо опасност од идеализације (па и изолације) локалног, с једне стране, а са друге неопходност да се укаже и на то да је од круцијалног значаја локални амбијент баш кроз музејску, баштинарску, праксу повезати са ширим националним, регионалним и интернационалним окружењем, чиме тај локални амбијент потврђује своје јединствено место у глобалном амбијенту, и прошлости и у садашњости.²⁰ Кључни елемент у структури и организацији новог музеја представља понуда активне улоге становништва у његовом обликовању и деловању, учешће које се заснива на знању и *животној енергији* популације, њеном колективном памћењу.²¹ Уместо контемплације и интелектуалног задовољства, у тој динамичној структури, наступа ангажовање посетиоца који на овај начин постаје саставни део новог музеја уместо да буде само гост; он постаје доносилац одлуке, учесник у процесу, музеограф и посредник у преношењу поруке.²² Нови музеј, дакле, у *идеалном случају*, има организациону структуру која је окренута највећој могућој инклузији, односно заједници која активно учествује у концепцији, планирању и продукцији музејских изложби. У кустоском раду, односно тумачењу и презентацији прошлости, огледају се професионалци и познаваоци различитих научних и друштвених сфера којима су се отворила – а отварају се још увек са све више жара – врата музеја и различитих историјских амбијената, у које они уносе

---

18 Ross, M. нав. дело, стр. 84-103.

19 Carr, D. (2006) *A Place Not a Place: Reflection and Possibility in Museums and Libraries*, Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

20 Hauenschild, A. нав. дело, стр. 9-10, 75-78.

21 Rivard, R. (1984) Redéfinir la Muséologie, *Continuité* 23, pp. 19-22; Милосављевић-Аулт, А. Нова музеологија као чињеница савремености.

22 Lavine, S. ed. (1991) *Exhibiting Cultures: The Poetics and Politics of Museum Display*, Washington, DC: Smithsonian Institution Press; Милосављевић-Аулт, А. нав. дело; Кисић, В. (2014) Стваралац, саучесник, критичар, конзумент, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 106-127.

нова, животнија и стварнија, чини се, тумачења и доживљаје прошлости и садашњости, памфлетски удаљени од вештачке стварности традиционалног музеја.

Оно што је заиста ново у концепцији новог музеја, у односу на стари, био је концепт *континуалне едукације*, која се великим делом, заузврат, неспорно базира на концепту, поменуте, колективне меморије чиме се препознају, сакупљају и чувају она материјална добра која поседују информацијску и комуникацијску вредност у односу на колектив. Само предмети који имају значење за колективну меморију се сматрају делом наслеђа, њихово препознавање више није задатак научника, као у традиционалном музеју, већ становништва чије сећање детерминише наслеђе које треба чувати.²³ Управо овде пада концепција и новог музеја као отвореног система и нове музеологије као филозофије баштињења уопште, јер, прадоксално, *затвара*, ако тако смемо да се изразимо, обим *могућег* наслеђа ког се нека заједница сећа; или се не мора сећати, као у случајевима елиминације читавих култура, етничких заједница, и слично, при чему се може јавити идеолошка, интересна, матрица по којој се сећање брише у складу са оним што заједница жели да памти (поменимо, на пример, рушење споменичког наслеђа од стране припадника Исламске Државе у актуелним верским ратовима).²⁴ Та опасност од затирања сећања, упозоримо, није препозната у утопији новог музеја, који је настао из нужде да се очува наслеђе малих заједница које су искушавале губљење идентитета у миграцијама, заборављање језика, промене обичаја, у потребама наметнутим у потрошачком друштву. Наравно, овај утопијски пројекат није заживео у својој пуној чистоти, али је послужио као покретачка снага и инспирација за нове моделе музејске делатности и нове идеје и принципе на којима дела савремени музеј као институција.²⁵

Нове идеје и нови принципи савремене музеологије представљени су у публикацији ICOM-а под насловом *Кључни појмови музеологије (Key Concepts of Museology)*, коју су уредили Андре Девале (André Desvallées) и Франсоа Марес (François Mairesse), у форми речника основних термина интерпретираних у складу са тенденцијама нове музеологије, преиспитивања неопходности (*исплативости*) постојања музеја као институције и ревалоризације његове улоге увођењем термина теорије менаџмента, којом се утврђује

---

23 Милосављевић-Аулт, А. нав. дело.

24 Makdonald, Š. нав. дело, стр. 290-318.

25 Ross, M. нав. дело, стр. 87-99.

његова *културна вредност* и *самоодрживост*.²⁶ Овај документ је настао са свешћу да су се улога, развој и управљање музејима знатно променили и да су садржаји и природа музејских изложби, у складу са принципима нове музеологије, усмерени ка посетиоцу, да се многим музејима данас управља по моделу корпоративног менаџмента, али и са свешћу о томе да су још увек неразјашњена питања значаја музеја за друштво и његове грађане и да се у савременом друштву осећа изванредна потреба да се у дефинисање филозофских основа музејског рада укључи најшира могућа, на првом месту, стручна и научна, јавност. Основним теоријским претпоставкама музеологије као науке се у овој публикацији пришло са интегралног и плуралистичког становишта које имплицира концептуална вишезначност и богатство сваког од изабраних појмова понаособ, ма колико да су они „древни” и наизглед, кроз своју историју, много пута дефинисани. Већ смо приметили скроман број од 21 појма, колико је обрађено у овом речнику.²⁷ Циљ аутора је био да представе најшири могући поглед на света музеја, предлажући преиспитивање музејског рада у најширем могућем смислу, даље од традиционалног музеја. И то баш оног музеја у *служби друштва и његовог развоја*, како стоји у дефиницији коју је давних дана, како смо горе навели, 1974. године, дао ICOM, и у коју се могу упаковати, а да им притом не буде претесно, сви остали појмови музеологије и музеографије, теорије и праксе.

Пробаћемо да представимо дефиницију новог музеја из визиуре, већ наговештене, логике коју следи појмовник *Кључни појмови музеологије*, обраћајући се и њему сродним појмовима, класификованим под словима М и О; под словом М се, редом, налазе појмови: менаџмент, медијација, музеално, музеализација, музеографија (музејска пракса), музеологија, музеј. Појам музеалија је сврстан под словом О: објект или предмет. Занимљиво је, са становишта, горепоменуте, промене парадигме, односно концентрације не на институцију музеја која је носећи, темељни, чинилац сваког говора о музеологији и музеографији (без музеја не би било ни њих), већ на све друге аспекте музејске делатности чији се број, или тумачења, непрестано мењају, умножавају, зависно од социјалних, културних, економских, политичких, или других прилика које рађају тренутне променљиве околности и агенде. Колико се, заправо, када се изађе из појма

---

26 Desvallées, A. and Mairesse, F. eds. (2009) *Key Concepts of Museology*, Paris: ICOM; Scott, C. нав. дело; Милосављевић-Аулт, А. Нова музеологија као чињеница савремености.

27 Милосављевић-Аулт, А. нав. дело.

нове музеологије, појам музеја и њему прирођени појмови које овде желимо да представимо, тумаче у терминима нове филозофије баштињења и презентације? Видећемо да се аутори у тексту који се држи институционалног амбијента не удаљавају од готово неутралне позиције, показујући завидну уздржаност од памфлетског језика гласноговорника нове музеологије.²⁸

Менаџмент

Музејски менаџмент²⁹ се данас дефинише као делатност која обезбеђује рад музејске администрације, али и све оне активности које нису директно повезане са специфичним пољем музејског рада (попут заштите и очувања, научног истраживања и комуникације). У суштини, музејски менаџмент обухвата задатке који се тичу финансијских и правних обавеза, безбедности и одржавања (просторија), управљања људством и маркетинга, као и стратешког и општег планирања музејских активности.³⁰ Оно што Девале и Марес примећују јесте да начин управљања у појединачним музејима одражава њихову концепцију, нарочито у погледу њиховог служења јавности. Администрација, подсећају аутори, термин је који се, у историјском смислу, није односио само на наведене активности, већ на целокупну делатност једног музеја. Заиста, ретко узимамо у обзир чињеницу да је појам менаџмента у музеју у употреби већ у 19. веку, и да се везује за његову јавност. Наиме, у свом трактату о музеологији из 1895. године под насловом *Принципи музејске администрације* (*The Principles of Museum Administration*), Џорџ Браун Гуди (George Brown Goode), је изнео аспекте свакодневних музејских активности који се тичу проучавања и излагања збирки и менаџмента имајући у виду и целокупну визију музеја и његову интеграцију у друштво. Своју књигу он започиње дефиницијом музеја: „Музеј је институција за чување оних предмета који најбоље илуструју природне појаве и човекова остварења, и за њихово коришћење ради стицања нових сазнања, и ради неговања културе и просветљење људи.”³¹ Он, такође, јасно поставља границе музејског рада и упозорава да је посебна функција музеја да чува и користи предмете из природе и човекове производе (уметничка дела и технолошка достигнућа), а да је функција *библиотеке* да

---

28 Исто.

29 Desvallées, A. and Mairesse F. нав. дело, стр. 45-46.

30 Boylan, P. ed. (1992) *Museums 2000. Politics, People, Professionals and Profit*, London: Routledge.

31 Brown Goode, G. (1895) *The Principles of Museum Administration*, York: Coultas & Volans Exchange Printing, p. 3.

чува забелешке човекове мисли, функција *ученог друштва* да расправља о чињеницама и теоријама, а *школе* да образује, као и да се делатности свих ових институција сусрећу у пословима очувања и ширења знања.³² Девале и Марес исказују свест о бирократским конотацијама имплицираног термина *администрација* који се најчешће односи на неефикасност јавних служби, и указују на то да је савремено залагање за тржишну економију довело до све чешће употребе појма менаџмент, који се користи у организацијама срачунатим на стицање профита. Увођење концепата тржишта и музејског маркетинга довело је до развоја стратегија и апарата прилагођених потребама музеја, по узору на пословно окружење (дефинисање стратегије, фокусирање на публику, менаџмент ресурса, и слично) и у великој мери је променило саме музеје, мада је често у сукобу са традиционалним начинима њиховог функционисања. Резултат је, свакако, био развој нових облика финансирања, попут рентирања музејског простора, све већег броја музејских продавница, организовања блокбастер изложби, и слично. Но, специфичност музејског менаџмента, подсећају аутори, потиче из логике давања путем донација предмета и новца, волонтирања, оснивања удружења пријатеља музеја који доприносе својим ресурсима. Занимљиво је да су све ове, заиста помоћне, активности добиле на снази, често на уштрб осталих активности и задатака музејског рада који, напokon, оправдавају постојање музеја као институције.³³

Музеално / музеалност

Овај комплексни појам, који означава поље музеалног, не односи се само, како то наводе Девале и Марес,³⁴ на стварање, развој и рад једне музејске институције, већ и на размисљања о њеном пореклу, темељима и проблемима. Дакле, на све аспекте музејског деловања. У овом појмовнику, аутори истичу, музеално које имају на уму карактерише један специфичан приступ који установљава изврстан поглед на стварност у односу на свет наслеђа, па тако га доводе у везу са музеологијом, која би, по њима, могла да се дефинише као сва настојања да се мисли о пољу музеалног, или као етика и филозофија музеалности.³⁵ Музеалност, знамо то као стручњаци, представља специфичан однос према стварности што је смешта, указују аутори овог појмовника, на позицију тик уз политику и на раван друштвеног живота,

---

32 Исто, стр. 4.

33 Makdonald, Š. нав. дело, стр. 554-602.

34 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 48-50.

35 Исто, стр. 49.

религије, економије, и тако даље. То је због тога што сваки пример / предмет представља сферу или оригинално поље у коме ће се постављати питања на која одговоре дају појмови, па се сваки феномен може наћи у мултидимензионалној равни у којој се среће неколико нивоа значења, питања или одговора. Ова позиција музеалног као теоријског референтног поља отвара многе нове могућности за размишљање, јер и музеј (институција) може да се види као илустрација или пример музеалног. Уколико ово прихватимо, за тренутак, како нам нуде Девале и Марес, можемо доћи до кривог, по нашем мишљењу, закључка да нису музеји они који су родили музеологију, већ музеологија музеје. То нам омогућава да разумемо да су искуства која се разликују од оних уобичајених која имамо у сусрету са музејима (збирке, зграда, институција) део једног истог проблема, и да у (класичне) музеје лако убројимо и екомузеје, музеје без колекција, веб музеје, и слично. Специфичност поља музеалног, другим речима, која га чини посебним, почива у два аспекта, по овим ауторима: 1. у чулности, која разликује музејско од текстуалног, библиотечног које нуди документа у виду списка (сетимо се Браун Гудија и његове клаификације установа), који имплицирању познавање језика и писма. Чулни доживљај, сусрет са предметима, артефактима, довољан је извор информација које могу да приме све врсте популације, без обзира на образовање, порекло, интересовања, и слично, и у 2. у маргинализацији стварности јер музеј себе „чини посебним у исто време се одвајајући од стварности”.³⁶ Музеалност служи да теоријски испита начин на који једна институција ствара, путем издвајања из стварности и деконтекстуализације, заправо, претварајући у слике, простор за једну чулно опажљиву поставку, *изложбу на маргинама стварности*. Ово је имагинарни простор, симболичан, али не неопходно недодирив, и представља пројекцију, тумачење, објашњење света који нас окружује,³⁷ и у том смислу, по Девалеу и Маресу, музеално представља маргинализацију стварности. И, ето, парадокса: није ли тежња музеалног, заправо, да стварност стави у фокус, уколико узмемо да је специфичан однос према стварности ставља на ниво стварности саме, или уколико се сетимо предмета, физичког носиоца информација?

---

36 Исто, стр. 50.

37 Fuko, M. (2005) *Druga mesta*, u: *Mišel Fuko: 1926-1984, Hrestomatija*, Novi Sad, Vojvodanska sociološka asocijacija, str. 29-36.

Музеализација

Према прихваћеном разумевању овог термина,³⁸ музеализација значи смештање у музеј, или у општијем смислу, претварање неког средишта живота у неку врсту музеја. Аутори предлажу и израз баштињење (*херитагисатион*), за који сматрају да представља бољи опис овог принципа, који се суштински ослања на идеју о очувању неког предмета или места, али не покрива цео процес музеализације. Ово се мора имати у виду, приметимо, јер, заиста, процес музеализације, уколико га схватимо у традиционалном смислу речи, односи се на покретна културна добра, те проширење појма музеализације на непокретну баштину доноси нове дилеме. Даље, аутори дају и неологизам *музеификација* (*museumification*), који преводи пежоративну идеју о *петрификацији* или *мумификацији* неког живог простора, која може да буде резултат процеса музеализације, а која се среће у бројним критичким освртима на „музеализацију света”. Са стриктно музеолошког становишта, музеализација је настојање да се нешто издвоји, физички или концептуално, из свог природног или културног окружења и да му се да музејски статус претварањем тог нечег у музеалију, или музејски предмет, што ће рећи, његовим увођењем у поље музеалног. Музеализација је крајњи корак у заштити предмета, процесом селекције, формалним ишчитавањем и бележењем свих нивоа његових значења, променом контекста, чиме се мења и статус тог предмета, када предмет, *музеалија*, постаје и материјално и нематеријално сведочанство о човеку и његовом окружењу, извор за проучавање и презентацију, стичући на тај начин једну специфичну културну стварност. Музеализација почиње фазом препознавања и издвајања, када предмети бивају издвојени из свог оригиналног контекста да би се проучавали као документи, аутентична сведочанства, стварности којој су некада припадали. Ово преношење из примарног контекста, истина је, неизбежно собом носи и губитак неких есенцијалних информација, те отуд оно представља почетну форму супституције стварности о којој сведочи, како нам објашњавају Девале и Марес, јер та комплексна супституција или модел стварности подразумева одређену *вредност* која документује стварност али никако није сама стварност. Процес музеализације подразумева, да се подсетимо: очување (селекцију, аквизицију, менаџмент колекција, техничку заштиту), истраживање (и каталогизацију), и комуникацију (изложбу, штампану публикацију), и активности које се тичу већ постојећих музеалија. Предмет који

---

38 Исто, стр. 50-52.

носи информацију или документ-предмет, који је једном музеализован, инкорпориран је у саму срж научне активности у музејима, још од ренесансе. Сврха ове активности је да истражи стварност помоћу чулне перцепције, експеримента и студије њених саставних делова. Ова научна перспектива условљава објективну и непрестану студију онога што је садржано у једном предмету, даље од *ауре* која скрива његово значење.³⁹ Чин музеализације, слажемо се, удаљава музеј од неправедно му додељеног статуса храма, претварајући га у једну врсту истраживачке лабораторије.

Музеографија

Термин, старији од појма музеологија, *музеографија* се први пут појавио у 18. веку, у Никелиусовој *Музеографији* (Neikel C.F., 1727. *Museographia oder Anleitung zum rechten Begriff und nützlicher Anlegung der Museorum, oder Raritäten-Kammern*, Leipzig under Bresslau: Bey Michael Hubert) и Девале и Марес су препознали његова специфична значења: 1. музеографија је појам који се односи на практичан или примењен аспект музеологије, технике које су развијане тако да испуњавају све музејске задатке, поготово оне које се односе на планирање и прилагођавање простора, конзервације, рестаурације, безбедности и излагања; 2. употреба термина музеографија често означава вештину, технике, излагања. Аутори нас обавештавају да је у оптицају и нови термин *експографија* (дизајн изложбе), који се односи на излагање и у музејима и ван њих.⁴⁰ Уопштено говорећи, оно што ми називамо музеографским програмом покрива дефиницију садржаја изложбе и њене захтеве, као и функционалне везе између изложбених и осталих простора музеја. Ова дефиниција не значи да се музеографија дефинише само оним што види посетилац музеја. Музеографи (музејски дизајнери, дизајнери изложби), попут осталих музејских посленика, узимају у обзир научни програм и менаџмент колекција, и имају за циљ да прикажу оне предмете које је одабрао кустос, на одговарајући начин. Они морају да познају методе конзервације, али и музејске документације. Они стварају сценарио за садржај и предлажу ону форму језика која укључује и додатне медије да би се помогло његово разумевање. Они се баве потребама публике и користе методе комуникације који највише одговарају за саопштавање поруке изложбе. Њихова улога је често улога вође пројекта, када они врше

---

39 Pearce, S. ed. (1990) *Objects of Knowledge*, London: The Athlone Press; Pearce, S. ed. (1994) *Interpreting Objects and Collections*, London – New York: Routledge.

40 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 52-53.

координацију свих специјалиста из науке и технике који раде у музеју. Занимљиво је да аутори наводе да се, уз ову функцију музеографа, стварају и посебне дужности ради испуњавања свих задатака у организацији изложби: менаџмент уметничких дела или предмета је препуштен документаристима, не кустосима (упадљиви недостатак приручника из кога црпимо савремене музејске перспективе јесте недостатак појма *кустос*),⁴¹ шеф обезбеђења је задужен за безбедност, конзерватор се бави превентивном конзервацијом, *па* и рестаурацијом. Музеографија се разликује од сценографије која се односи на технике које су потребне за инсталацију и опремање изложбених простора. Сви ови аспекти чине музеографе посредницима између кустоса (магловитих задужења, приметимо), архитекте и јавности; 3. музеографија се често користи за описивање садржаја музеја, мада је у овом значењу Девале и Марес приписују 19. веку и старим школама музеологије. Као што је библиографија једна од фундаменталних фаза у научном истраживању, музеографија треба да олакша потрагу за документарним изворима који се тичу неког предмета да би се развила њихова систематска студија.

Музеологија

Етимолошки, музеологија је студија принципа на којима почива идеја музеја, не студија музејске праксе,⁴² иако се, као термин, користи за све што има везе са музејима и њиховом функцијом селекције, аквизиције, студије, чувања, и презентације музеалија. Но, у неким случајевима се односи на музејске студије, у својству примењене науке, науке о музеју, те музеологија проучава његову историју, улогу у друштву, специфичне форме истраживања и чувања, организацију и функционисање, архитектуру, његову типологију, и тако даље.⁴³ Такође, после Другог светског рата, музеологија је постепено постајала самостално поље научног истраживања и истраживања стварности, те је убрзо почела да проучава специфичан однос између човека и стварности; музеји су постали само једна од његових могућих манифестација. Музеологија је (Девале и Марес не заборављају Збињска Странског), независна научна дисциплина која има за циљ да истражи и представи специфичан однос човека према стварности, који се исказивао у различитим формама музеја током историје, а има јасну везу са мнемоничким и документаристичким, доприносиће разумевању човека

---

41 Милосављевић-Аулт, А. Кустос или куратор за 21. век.

42 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 53-56.

43 Исто, стр. 54.

и друштва. Иако се управо наведени приступ музеологији често подвргава критици, он је речит и препун импликација. Тако се, подсећају аутори, музеологија може дефинисати као наука која проучава специфичан однос човека према стварности, која се садржи од сврховитог и систематског сакупљања и чувања изабраних неживих, материјалних, покретних и већином тродимензионалних предмета који документују развој природе и друштва. Ово поређење музеологије са науком је постепено напуштано, јер ни предмет студије, ни методологија музеологије заиста не одговарају епистемолошким критеријумима посебних наука. Но, ова дефиниција, по нама, има смисла и данас, иако се чини да својом ригидношћу херметизује музејску делатност уопште. Не би се смело, по нашем, мишљењу, напустити становиште и неопходност да музејски стручњаци долазе из основних научних дисциплина, упознајући се, као специјалисти, са специфичностима музејског амбијента. Искуство нас учи да је профанизација музејског сетинга довела и до банализације значаја музејског рада, често доводила у опасност музеалије као изворне документе неке прошле стварности, уводећи дневнополитичке или личне интересе. Нова музеологија је знатно утицала на схватање традиционалне музеологије (већ од 1980-их) када се почела наглашавати друштвена улога музеја и нове могућности комуникације и публикације, нарочито окретати новим типовима музеја (екомузејима, научним центрима, у којима се користи локално наслеђе са циљем промоције локалног развоја), као критике социјалне и политичке улоге музеја.⁴⁴ Девале и Марес наводе још једну дефиницију музеологије за коју верују да наткриљује све старије јер у обзир узима све нове праксе и проблеме музејског рада. Ови аутори предлажу један *заједнички именитељ* – специфичан однос између човека и стварности која се изражава документацијом онога што је *стварно* и што се може разумети кроз *директан чулни контакт*. Ова дефиниција не одбацује *а priori* ниједну форму музеја, укључујући и најстарије и најновије (попут сајбер музеја), јер њен је домен слободан за све експерименте у пољу музеалног, нити је ограничена на људе који себе називају музеолозима. Али, шта ћемо, ипак, са виртуелним музејем, са онима без музеалија? Или ћемо ширити домен музеологије и по сваку цену избећи физички, конкретан, стваран предмет /

44 Davis, P. (1999) *Ecomuseums: A Sense of Place*. Leicester University Press; Милосављевић-Аулт, А. *Нова музеологија као чињеница стварности*; Менш, ван П. (2015) *Ка методологији музеологије*, Београд: Музеј науке и технике.

носилац информација?⁴⁵ У музеологији се могу препознати две струје: 1. заговорници основних функција као специфичног поља музеологије: документација, сакупљање, излагање и чување, истраживање, комуникација; 2. заговорници њеног тумачења у односу на науку са којима се преклапа у свом методу, те је, имајући ово у виду, Бернар Делош предложио да се музеологија, у својој интердисциплинарној и мултидисциплинарној комплексности, разуме као филозофија музеалног, која има задатак да служи као метатеорија науке о интуитивној конкретној документацији, и да обезбеди регулаторну етику свих институција које су одговорне за менаџмент те њене конкретне документарне функције.⁴⁶

Музеј

Термин музеј може да означава било институцију или установу или место коме је дат задатак [sic!] да сакупља, проучава и излаже материјална сведочанства о човеку и његовој околини.⁴⁷ Форма и функције музеја су се знатно мењале током векова, а њихови садржаји су били различити колико и њихова мисија, форме деловања и модели управљања. Аутори примећују да је у већини земаља на снази дефиниција музеја формулисана у правним актима, с једне, и у статутима националних организација, с друге стране. У професионалним круговима се још увек уважава ICOM-ова, горенаведена, дефиниција да је музеј некомерцијална, стална установа у служби друштва и његовог развоја, отворена јавности, која сакупља, чува, истражује, објављује и излаже материјално и нематеријално наслеђе људи и њихове околине ради проучавања, образовања и естетског доживљаја. Ова дефиниција се разликује од претходне, из 1974. године, у којој се није помињало нематеријално наслеђе и у којој је значајнији простор био дат научно-истраживачком раду. Али музеј, по нама, ипак, не сме да изгуби ту своју функцију, произвођења знања на темељу изучавања физичких предмета, докумената, сведочанстава неке стварности, оних тродимензионалних, који се налазе у, доленаведеној, дефиницији музејској предмета, као места сећања⁴⁸ што имплицира институције, места и територије, искуства, и слично. Из ове перспективе,

---

45 Carr D. нав. дело; Деспотовић, Ј. (2006) Сајбер култура – виртуелни музеј, *Годишњак града Београда* 53, стр. 399-407; Ćirić, I. (2010) *Baština u "Microsoft" muzeju – kako je internet preuzeo ulogu muzeja: prva velika seoba znanja*, *Etno-antropološke sveske* 15, str. 55-64; Daverio, P. (2011) *Il museo immaginato*, Milano: RCS Libri Spa; Dalle Vacche, A. нав. дело.

46 Deloš, B. (2001) *Imaginarni muzej*, Beograd: Clio; Спасојевић, Б. нав. дело.

47 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 56-60.

48 Менш, П. нав. дело.

подсећају аутори, која превазилази ограничену природу традиционалног музеја, он се дефинише и као средство које је човек створио ради архивирања (похрањивања), разумевања (проучавања) и преношења (комуникације знања). Или, попут Делашове дефиниције, коју уведе аутори (а која је, слободни смо додати, у великој мери оснажена Малроовим хуманизмом) музеји могу бити специфичне институције које могу да добију институционално обличје, али чији циљ јесте да обезбеде смештање и преношење културе која се разуме као корпус аквизиција које од бића, које је по генетским карактеристикама хумано, чини човеком! То да музеј може, али не мора, да добије – традиционално – институционално обличје, уводи могућност настанка и виртуелног музеја⁴⁹ и екомузеја као институције која, са циљем да допринесе развоју неке заједнице, комбинује чување, излагање и објашњење⁵⁰ културног и природног наслеђа које припада тој заједници. Екомузеј, појам који су 1971. године увели Жорж Анри Ривијер (Georges Henri Rivière) и Иг д'Варен (Hugues de Varine) представља живи и делотворни амбијент на некој територији и његово истраживање у целини, заправо холистички приступ интерпретацији наслеђа.⁵¹ Наравно, он подразумева оно у новој музеологији наглашено учешће заједнице у креирању садржаја музејских изложби. Најновија декларација о екомузеју донета је у Италији 2004. године и одводи првобитну идеју даље, уводећи појам динамичности који значи превазилажење формалних аспеката екомузеја, превазилажење једноставног и једносмерног курса који се ставља на папир, залажући се за стварне акције, деловање које је у стању да промени друштво и побољша услове живота и рада. У том смислу, заједница добија значење групе грађана који се у целости ангажују, деле обавезе, узимају разне улоге у том процесу у складу са потребама, што је од животне важности за екомузеје. Одрживи развој је кључна тема екомузеја, и он имплицира пораст вредности места, територије, а не њен пад. Не само да се ради о развоју места, већ и о развоју локалних мрежа и комуникације, уз договор свих страна о реципрочном и добровољном учешћу у пословима локалне управе.⁵² Развој дигиталног света је донео и концепт сајбер музеја, често поистовећиван са виртуелним музејем, а који се генерално дефинише

---

49 Deloš, B. нав. дело; Деспотовић, Ј. нав. дело.

50 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 57.

51 Davis, P. нав. дело.

52 Ognjević, T. et al. (2017) Ecomuseums and community museums. Top museum. Trend in the world, *ICOM Serbia, the national committee magazine* (7), p. 12.

као логично повезана колекција дигиталних објеката компонованих у различитим медијима који не заузимају реално место или простор, а који захваљујући новим технологијама превазилазе традиционалне начине комуникације и интеракције са „посетиоцима” који се налазе у исто време на различитим меридијанима.⁵³ Девале и Марес упућују на то да се виртуелно не разликује од стварног, већ од „актуелног”, постојећег, а самом том чињеницом, да постоји у сваком тренутку и на свим „местима”, виртуелни музеј је проблем музеализације, радије рецимо: поље музеалног, довео до крајњих граница деконтекстуализације и реконтекстуализације: виртуелни музеј је пакет могућих решења за проблеме музеја као институције, али и музеологије и музеографије, може да укључи и сајбер музеј, али њиме није ограничен.⁵⁴

Музејски предмет / музеалија

Иако верујемо да се музеалија мора наћи испред појма *музеј*, уколико следимо логику тумачења *музејског* као општег поља коју је у овај појмовник увела абецеда, одлучили смо да се држимо обећаног курса. Заиста, у тексту смо се до сада сретали са вечитом дилемом разумевања музејског предмета, који је од своје чисте и непатворене материјалности, физичког присуства које једино може да гарантује све импликације онога што ми у музеологији називамо пољем музеалне (не)одређености, као носилац информације, из ког ми ишчитавамо, дешифрујемо, нивое стварности, оне *стварне*, у којој је вршио функцију и чији је сведок, стигао до чисте апстракције која плута по површини неке слућене нестварности коју рекреирамо по жељи или потреби, а која је самом својом апстрактном суштином ушла у свет виртуелног – које, *per se*, никако није лоше, али чија се (медијска) нестварност, пелшује на неопходност чулног доживљаја коју негује тродимензионалност истинског, правог, предмета старине, баштине, патримонијума, те тај прави, тродимензионални предмет постане излишан. Ако можемо створити свет објеката, чистих суштина, аватара?, притиском на дугме, чему музеј? Чини се да се баш на проблему музејског предмета бије музејска битка. Но, о томе другом приликом, а да се вратимо, са својом конзервативном забринутости и потребом да пресаберемо појмове, речнику који су уредили Девале и Марес.⁵⁵ Наиме, аутори одмах дају логичну

---

53 Carr, D. нав. дело; Деспотовић, Ј. нав. дело; Ћирић, I. нав. дело; Daverio, P. нав. дело; Dalle Vacche, A. нав. дело.

54 Deloš, B. нав. дело; Деспотовић, Ј. нав. дело; Ћирић, I. нав. дело; Попадић, М. нав. дело; Спасојевић, Б. нав. дело.

55 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 61-64

дефиницију: музејски предмет је синоним за музеалију, нешто што је музеализовано, и настављају освртом на музејски предмет разликовањем *ствари* од *предмета* / *објекта* који то постаје онда када се створи свест о њему као о нечему што постоји независно од своје функције. Заиста, појам *музејски предмет*, онда, указују они, може да се разуме као плеоанам јер се у музејском окружењу *предмет* трансформише у *објекат*. *Ствар*, објашњавају Девале и Марес, представља конкретан саставни део живота и наш однос према њој је однос афектације или симбиозе, употребе, корисности. *Предмет* / *објекат*, је апстрактан, мртав, затворен у себе, попут збирке, оно што *субјект доживљава као нешто изван себе*, одвојено од корисности, лишено употребне вредности.⁵⁶ Захваљујући аквизицији, проучавању, чувању, комуникацији, музеји могу да се схвате као један од највећих ауторитета у произвођењу објеката. У овом смислу – а занимљива је ова констатација на којој инсистирају Девале и Марес – музејски предмет, објекат, музеалија, не поседује никакву сопствену стварност, слично, заправо, оној „објективацији”, како они кажу, у науци у којој се установљују стандардне референце које су сасвим независне од субјекта. Музејски предмет / објекат, је створен да би се видео са свим својим конотацијама, које се у њему садрже, јер га можемо, заузврат, кажу ови аутори, изложити да бисмо изазвали емоције, забавили, или подучили. Тај чин излагања је од тако одлучујућег значаја, по овим ауторима, да је баш он то што једну *ствар* претвара у *објекат*, стварајући, притом, ону дистанцу. Музејски стручњаци, уопште узев, селектују ствари које већ називају предметима/објектима у складу са њиховим потенцијалом сведочанства, односно квалитетом информације коју могу да пруже да би представљали одраз екосистема или култура чије трагове желе да сачувају. Свакако да систематско претварање *ствари* у *објекте* / *музеалије*, омогућава њихово проучавање какво се не може извести у условима оригиналног контекста, када су још увек, макар потенцијално, у употреби. Тако се више не налазимо у стварном свету, већ у имагинарном свету музеја, у коме су предмети деконтекстуализовани и реконтекстуализовани у једном симболичном поретку, постајући носиоци значења, те је Давалон⁵⁷ одвео дефиницију музеалије

56 Bal, M. Telling Objects. A Narrative Perspective on Collecting, in: *The Cultures of Collecting*, edited by Elsner, J. and Cardinal, R. (1997), London: Raktion Books Ltd, pp. 97-115; Baudrillard, J. The System of Collecting, in: *The Cultures of Collecting*, eds. Elsner, J. and Cardinal, R. (1997), London: Raktion Books Ltd, pp. 7-24.

57 Davallon, J. (1992) Le musee est-il vraiment un media, *Public et musees* 2, pp. 99-124.

још даље, признајући јој на првом месту лингвистичка, не физичка својства: музеалије се могу сматрати мање ствари-ма (физичким постојањем), а више *језичким бићима* (она су дефинисана, препозната као вредна очувања и излагања), и *подршком друштвених пракси* (сакупљају се, каталогизују, представљају, и слично). Објекти се, отуд, када се нађу на изложби, могу користити попут знакова / речи. Но, они нису само то, знаци, јер само њихово присуство омогућава да их опажамо чулима, и стога се термин *стваран предмет* често користи да би указао на музејски предмет који је изложен због своје снаге *аутентичног присуства*. Музејски предмет јесте то што јесте, не модел или слика или представа нечег другог, и постоји снажна тензија између реалног предмета и његове замене, јер само стварни, оригинални, предмет може да буде преносилац значења. Но, парадокс кога смо свесни јесте да је и сам музејски предмет, иако аутентичан извор информација, ипак само замена за стварност коју представља и на коју реферира, и увек у складу са нашим знањем, интересовањима, склоностима, које уводе релативизам (присутан у новијим партиципативним праксама), који је згодан сумирао Енар (Jacques Hainard)⁵⁸ рекавши да *објект није истина ничега*. Најпре полифункционалан, а потом и полисемичан, он добија значења само када се смести у увек променљиви контекст,⁵⁹ који се вечно рекреира зависно од – да се вратимо на почетак – од низа социо-политичких, економских, културних, финансијских, технолошких, естетских, и других чинилаца који обликују нашу свакодневицу, било као професионалаца, било као кунзумента.

Закључак

Тешко је замислити, истина, речник који ће, својом потрагом за јасним дефиницијама, у своје биће уткати све слојеве значења и све, личне и професионалне, дилеме. Нови музеј, стари музеј, виртуелни, без зидова, сајбер, музеј у који је претворен филмски опус редитеља Питера Гринавеја (Peter Greenaway), гледалац-учесник, пасивни конзумент, политички активиста, објект, предмет, музеалија, збирка и музејска администрација, менаџерски осмишљене стратегије, новац, волонтирање... све подразумева наше активно учешће и инвестицију наших личних и професионалних ресурса ради очувања те рањиве, али још увек на ногама, институције: музеја. Кренули смо од њега и завршавамо њиме. Ако се разуме у терминима гробља, маузолеја, онда је то због тога што заказује људски фактор. Уколико се разуме у терминима

---

58 Desvallées, A. and Mairesse, F. нав. дело, стр. 64

59 Bal, M. нав. дело, стр. 97-115.

живог организма који дише и одише информацијама, сазнањима које пласира путем својих едиција (изложби, публикација), уколико је отворен за посетиоце, мале, велике, писмене, неписмене... онда на томе, поново, захваљујемо људском фактору. Посетилац, исправно умногоме, стављен у средиште пажње новог музеја и нове музеологије, менаџмента, и свих фактора које смо у овом раду дотакли, је управо (идеално Делошов) *човек* конзумент музејског производа, али и извор информација: и о обичајима, начинима живота, које спадају у домен нематеријалне баштине, начинима некадашње употребе предмета, и слично, и оних које се тичу проблема са којима се суочава једна заједница отуђена и од своје традиције. Тиме се у фокусу нашло и питање *баштине* која је позвана да уђе у процес одбране идентитета тако што јој се живот удахњује помоћу различитих врста медијације, и која тражи спону са одређеним друштвеним заједницама и њиховим конвенцијама. Музеј, као чувар, неопходно крут у својим праксама, није изгубио своју активну улогу у друштву, ма колико да му се *чуварност* замера. Завршићемо једним цитатом, који побуђује нова размишљања на нове теме али и оправдава, верујемо, опстанак традиционалних институција заштите и презентације баштине:

„У информационом друштву, у опасности смо да из вида изгубимо контексте. Музеји и изложбе могу да понуде место у / на коме контексти значења могу да се искусе и да се отворе за дискусију, у / на коме су присутни и откривају се прошли корени садашњости, и где се знање преноси тако да обнавља нашу радозналост и истраживање.”⁶⁰

ЛИТЕРАТУРА:

Ambrose, T. and Paine, C. (2006) *Museum Basics*, London: Routledge.

Anderson, G. ed. (2012) *Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift*, Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Autry, R. (2013) The Political economy of memory: the challenges of representing national conflict at 'identity-driven' museums, *Theory and Society*, 42 (1), pp. 57-80.

Bal, M. Telling Objects. A Narrative Perspective on Collecting, in: *The Cultures of Collecting*, edited by Elsner, J. and Cardinal, R. (1997), London: Raktion Books Ltd, pp. 97-115.

---

60 Bertron, A., Schwarz, U. and Frey, C. eds. (2006) *Designing Exhibitions / Ausstellungen Entwerfen, Kompendium für Architekten, Gestalter und Museologen / A Compendium for Architects, Designers and Museum Professionals*, Basel: Birkhauser, p. 18.

- Baudrillard, J. The System of Collecting, in: *The Cultures of Collecting*, edc. Elsner, J. and Cardinal, R. (1997), London: Reaktion Books Ltd, pp. 7-24.
- Bertron, A., Schwarz, U. and Frey, C. eds. (2006) *Designing Exhibitions / Ausstellungen Entwerfen, Kompendium für Architekten, Gestalter und Museologen / A Compendium for Architects, Designers and Museum Professionals*, Basel: Birkhauser.
- Boylan, P. ed. (1992) *Museums 2000. Politics, People, Professionals and Profit*, London: Routledge.
- Brown Goode, G. (1895) *The Principles of Museum Administration*, New York: Coultas & Volans Exchange Printing.
- Булатовић, Д. (2006) Музеологија и/као херменеутика, *Гласник Народног музеја Црне Горе* 2, стр. 111-120.
- Carr, D. (2006) *A Place Not a Place: Reflection and Possibility in Museums and Libraries*, Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Ćirić, I. (2010) Baština u “Microsoft” muzeju – kako je internet preuzeo ulogu muzeja: prva velika seoba znanja, *Etno-antropološke sveske* 15, str. 55-64.
- Dalle Vacche, A. ed. (2012) *Film, Art, New Media: Museum without Walls?*, New York: Palgrave Macmillan.
- Davallon, J. (1992) Le musee est-il vraiment un media, *Public et musees* 2, pp. 99-124.
- Daverio, P. (2011) *Il museo immaginato*, Milano: RCS Libri Spa.
- Davis, P. (1999) *Ecomuseums: A Sense of Place*, Leicester University Press.
- Deloš, B. (2001) *Imaginarni muzej*, Beograd: Clio.
- Деспотовић, Ј. (2006) Сајбер култура – виртуелни музеј, *Годишњак града Београда* 53, стр. 399-407.
- Desvallées, A. and Mairesse, F. eds. (2009) *Key Concepts of Museology*, Paris: Icom.
- Fuko, M. (2005) Друга mesta, u: *Mišel Fuko: 1926–1984, Hrestomatija*, Novi Sad, Vojvođanska sociološka asocijacija, str. 29-36.
- Gavrilović, Lj. (2011) *Muzeji i granice moći*, Beograd: Čigoja štampa.
- Gimenez-Cassino, E. (2010) Who am I? An Identity in Crisis. Identity in the New Museologies and the Role of the Museum Professional, *Cadernos de Sociomuseologia – Sociomuseology* III (37), pp. 25-41.
- Gray, C. (2015) *The Politics of Museums*, Houndmills – New York: Palgrave Macmillan Ltd.
- Hauenschild, A. (1988) *Claims and Reality of New Museology, Case Studies in Canada, the United States and Mexico*, Ph. D. Dissertation. <http://museumstudies.si.edu/claims2000.htm>; preuzeto 23. 04. 2014.

Hooper-Greenhill, E. (1992) *Museums and the Shaping of Knowledge*, London: Routledge.

Hurt, D. (1978) Agricultural Museums: A New Frontier for the Social Sciences, *The History Teacher* II (3), pp. 367-375.

Kidd, J. (2014) *Museums in the New Mediascape. Transmedia, Participation, Ethics*, Farnham – Burlington, VT, Ashgate.

Кисић, В. (2014) Стваралац, саучесник, критичар, конзумент, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 106-127.

Krivošejev, V. (2009) *Muzeji, publika, marketing – stalne muzejske postavke i Njegova Visost Posetilac*, Valjevo: Narodni muzej Valjevo.

Krivošejev, V. (2012) *Muzeji, menadžment, turizam – ka savremenom muzeju, od teorije do prakse*, Valjevo: Narodni muzej Valjevo.

Lattanzi, V. (2008) 'Teste parlanti' e finzioni interpretative: etnografia, audiovisivi, musei, *La Ricerca Folklorica* 57, pp. 93-99.

Lavine, S. ed. (1991) *Exhibiting Cultures: The Poetics and Politics of Museum Display*, Washington, DC: Smithsonian Institution Press.

Makdonald, Š. ur. (2014) *Vodič kroz muzejske studije*, Beograd: Clio.

Marstine, J. ed. (2006) *New Museum Theory and Practice. An Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Мартиновић, Д. (2014) Сталне поставке у функцији трансформисања музеја у Србији, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 69-93.

Maure, M-A. (1985) Identité, écologie, participation: Nouveaux musées, nouvelle muséologie, *Musées* 8 (1), pp. 19-22.

Menš, P. van. (2015) *Ka metodologiji muzeologije*, Beograd: Muzej nauke i tehnike.

Milosavljević-Ault, A. Muzejski predmet i njegova rečitost u *pandehion*-u renesansne i savremene muzejske prakse, u: *Muzeologija, nova muzeologija i nauka o baštini*, priredila Milosavljević-Ault, A. (2013), Beograd: Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta, str. 133-148.

Милосављевић-Аулт, А. (2014). Нова музеологија као чињеница савремености, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 11-37.

Милосављевић-Аулт, А. (2014) Кустос или куратор за 21. век. Један поглед полемичког тона, *Крушевачки зборник* 16, Крушевац: Народни музеј, стр. 63-70.

Ognjević, T. et al. (2017) Ecomuseums and community museums. Top museum. Trend in the world, *ICOM Serbia, the national committee magazine* (7).

O'Neill, P. (2012) *The Culture of Curating and the Curating of Culture(s)*, Cambridge, MA.

Pearce, S. ed. (1990) *Objects of Knowledge*, London: The Athlone Press.

Pearce, S. ed. (1994) *Interpreting Objects and Collections*, London – New York: Routledge.

Pollock, G. and Zemans, J. eds. (2007) *Museums After Modernism. Strategies of Engagement*, Malden, MA: Blackwell.

Попадић, М. (2014) Исходи нове музеологије или како је романо-писац постао музеолог, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитака, стр. 128-143.

Poulot, D. (1988) The Birth of Heritage: 'le Moment Guizot', *Oxford Art Journal* 11 (2), pp. 40-56.

Rivard, R. (1984) Redéfinir la Muséologie, *Continuité* 23, pp. 19-22.

Ross, M. (2004) Interpreting the New Museology, *Museum and Society* 2 (2), pp. 84-103.

Scott, C. ed. (2013) *Museums and Public Value. Creating Sustainable Futures*, Surrey, England – Burlington, VT: Ashgate Publ. Ltd.

Shannan Peckham, R. (2003) *Rethinking Heritage: Cultures and Politics in Europe*, London: I. B. Tauris Publishers.

Smith, L. (2006) *Uses of Heritage*, London: Routledge.

Smith, T. (2012) *Thinking Contemporary Curating*, New York: Independent Curators International (ICI).

Спасојевић, Б. (2014) Малро и Делош. Један разговор о музеју, *Култура* бр. 144, Београд: Завод за проучавање културног развитака, стр. 55-68.

Starn, R. (2005) A Historian's Brief Guide to New Museum Studies, *The American Historical Review* 110 (1), pp. 68-98.

Tucker, M. (1978) The New Museum: A Forum for Dialogue, Controversy, and Visual Provocation, *Art Journal* 37 (3), pp. 241-244.

Vergo, P. ed. (1989) *The New Museology*, London: Reaktion Books.

Witcomb, A. (2003) *Re-Imagining the Museum. Beyond the Mausoleum*, London: Routledge.

Zhiljaev, A. ed. (2015) *Avant-Garde Museology*, University of Minnesota Press - eflux, Inc.

Angelina Milosavljević

Singidunum University, Faculty for Media and Communication, Belgrade

NEW MUSEUM FACING OLD DILEMMAS

Abstract

The term 'new museum' came into use at the end of the 20th century, followed by 'new museology' which referred to questioning the very foundations of the traditional museums. In the concept of the new museum, its suggested social-political role placed museum professionals before new challenges, first programme-wise, by changing the focus from the artefact to the person, i.e. by creating museum content. This paper presents the concept of the new museum first through a prism of its basic concepts, and then through the prism of concepts contained in the ICOM publication. Although this publication recognizes the critical tones in advocating for the revision of the museum, we notice considerable reservations as a reflection of the museum institution crisis.

Key words: *museum, musealia, musealization, museum management, museability, museology, museography*

Невена Максимовић, *Жене и пси*, цртеж, 2011.